

A FIATAL ÉRTELMSÉGIK HELYZETÉRŐL

Nemrégiben az MSZMP KB Közleményéből értesülhettünk arról, hogy a testület több év után újra foglalkozott az ifjúságpolitika kérdéseivel. Sajnos a közleményből nem derült ki, hogy a tárgyalt jelentésben milyen résztémákról volt szó és ezekkel kapcsolatban milyen vélemények hangoztak el. Talán a fiatal értelmiségiek helyzetével is foglalkoztak. Ez a politikai pletykákon kívül abból is sejthető, hogy az utóbbi hónapokban a párt két elméleti folyóirata, a Pártélet és a Társadalmi Szemle is azonos adatbázisra támaszkodó írást közölt; olyan, a párt ifjúságpolitikájában felelős személyektől, mint Tétényi Pál és Knopp András. A következőkben ezeket a tényeket szeretném ismertetni, néhány probléma kiemelésével.

A tömegkommunikáció egyre többet foglalkozik a réteg helyzetével. A helyzetüket érintő valós feszültségeken / elhelyezkedés, lakásgondok, az alacsony kezdőfizetés stb. / kívül nagy szerepe van ebben annak, hogy a tömegkommunikációs eszközök kezelése is értelmiségiek feladata; így közegének problémái is előbbre kerülnek más rétegek hasonló gondjaihoz képest. Az is nagy feszültséget okoz, hogy miközben lejátszódik egyfajta felemás polgárosodás a mindennapi életben, a polgári világ értelmiségi presztízst napjaink fiatal és öreg értelmisége egyaránt hiányolja. A humán értelmiségiek esetében ez csak tovább fokozza az abból adódó gondokat, hogy e csoport elveszti Kelet- és Közép-Európában hagyományosan jelentős politikai tényező szerepét. De a problémák gyökere mégis valahol ott keresendő, hogy a szovjet modell mintáján nyugvó tervutasításos gazdaság a kezdetektől a termelési eszközökkel egyetemben a munkaerő társadalmisítását / a történelmi körülményekből adódóan: államosítását / is meg akarta valósítani. Ez több-kevesebb sikerrel meg is valósult.

Amikor azonban az intenzív gazdaságfejlesztés kerül napirendre, megkezdődnek a gazdaságpolitikai reformok, majd válságintézkedésekre kerül sor, a piaci mechanizmusok is előtérbe kerülnek; a munkaerő lekötöttsége is felszakadozik. Csakhogy ez az állami igazgatás alá tartozó nem termelő jellegű szférában, mint pl. oktatás, közművelődés, tudományos kutatások, csak szórványosan valósul meg. Egy közérthető példa: gimnáziumi óráért kb. 50-60 Ft-ot kap, ha szaktudását magánórán használja fel, 100 Ft-hoz jut.

Egy másik szélesebb társadalomtörténeti probléma az, hogy hazánkban a nobilitást, az új státusz elnyerését a legutóbbi időkig az iskolai végzettség törvényesítette. Nyugat-Európában a vagyon, a szaktudás, a siker hire nagyobb mértékben biztosítja az új státusz elfogadását.

Gyakran büszkélkednek ideológiai szépbeszédekben azzal, hogy a mi értelmiségünk döntő többsége munkás és paraszti származású, míg Nyugat-Európában a felsőoktatásban résztvevőknek csak egy elenyésző kisebbsége az. Ezzel mintegy bizonyítottnak vélik oktatási rendszerünk demokratikusabb jellegét. Ez nem ilyen egyszerű. Magyarországon az 1941/42-es tanévben a fizikai származású főiskolai hallgatók aránya megközelítette a 20 %-ot. Ez meghaladta a Nyugat-Európa, ill. USA-beli egyetemek hallgatói összetételének hasonló arányait. Pl. 1963-ban a francia egyetemi hallgatók 8 %-a paraszti, 9 %-a munkásszármazású volt. "E számunkra hízelgő összehasonlítás valami mást is takar: egész társadalmi strukturánk alapvetően kelet-európai jellegűt. Nyugaton ui., a gazdagok privilegizáltsága és az értelmiség önreprodukálása mellett az értelmiség igen jelentős hányada a gazdasági középrétegből, a kispolgári-kisvállalkozói-nemzetközi rétegből verbuválódik, ami nemcsak a társadalmak polgárosultságát mutatja, de azt is jelenti, hogy az értelmiségnek van egy vele pozicionálisan egyenrangú nobilitású cserepartnerre, amelynek léte feloldja bezártságát, s értelmiségi pályára kevésbé alkalmas gyerekeinek nem kell feltétlenül választania a megkapaszkodás és a... / A. J. ...

munkásosztályba "lesüllyedés" alternatívája között." /Hajdu Tibor/
 Jelenleg hazánkban az értelmiségi utánpótlásnak mintegy harmada származik ömreprodukciónak. Minél magasabb egy-egy pálya presztízse, annál magasabb ott az értelmiségi származásuk aránya. Míg a szakmunkásréteg gyermekeinek bejutási esélyei javultak, addig a segéd- és betanított munkások gyerekeinek romlottak az esélyei. Bölcsészkarai tapasztalataink azt mutatják, hogy az ún. szakmunkás, ill. paraszti származásuk nagy többsége egyes családokból származik, ahol nem elsősorban a paraszti, vagy munkás értékelési életképzések dominálnak, hanem középosztálybeli mentalitás és mobilitási igény él.

A statisztikai felvételek fiatal értelmiségi kategóriájába a 35 évnél fiatalabb idősebb felsőfokú végzettséggel rendelkezők tartoznak.

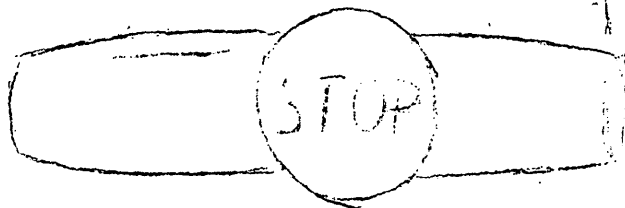
1980-ban 498 ezer felsőfokú végzettségű szakember volt hazánkban, a 25 év feletti aktív keresők 8 %-a. A mintegy félmillió diplomás 42 %-a 35 évesnél fiatalabb. A műszaki és mezőgazdasági szakképzettségük kivételével minden esetben egy-egy csoporton belül a női fiatal diplomások vannak többségben.

Minden ötödik fiatal diplomás végzettségétől eltérő munkakörben dolgozik. Az oktatói, tudományos, köznevelődési végzettségűeknél a férfiak több, mint a fele, a nők majd 80%-a dolgozik végzettségének megfelelő munkakörben. Ennél rosszabb a helyzet a műszaki, a tudományos, vagy elméleti szakon végzettek foglalkoztatottsága okoz: Egyharmaduk végez végzettségének megfelelő munkát.

Impozáns adat, hogy minden ötödik fiatal értelmiségi vezető, irányító munkát végez. Ez azonban más színben tűnik fel, ha elgondolkozunk azon, hogy 1980-ban pl. a műszaki igazgatók, vezetők 65 %-a, a vállalatok, üzemek vezetőinek 28 %-a rendelkezett felsőfokú végzettséggel.

A 35 évnél fiatalabbak közül kikerülő vezetők között egyes területeken diploma nélküli vezetők aránya újratermelődik. A tanácsai vállalatok, intézmények fiatal igazgatói közül csak 51 %, az idősebbek közül pedig 65 % rendelkezett diplomával. A tanácsai igazgatási vezetésknél 43, ill. 50 % a megfelelő adat. Ma senki mindenütt a szakképzettség az elsőrendű tényező a vezető kiválasztásánál. Sok esetben a fiatal értelmiségiek nem szívesen vállalnak vezető, irányító posztot a köztudóságtól, az irányítási bürokratikus nehézségektől tartva.

Kereseti lehetőségeik az elmúlt 10 évben romlottak. 1972-ben 24 éves korúakat kerestek, mint a kor társ szakmunkások. 25-29 éves korukra /a szakmunkások fizetését 100-nak véve/ 106, 9, 30-34 éves korra 113, 35-39 év között pedig már 138, 5 volt a fizetésük a kortárs szakmunkásokhoz viszonyítva. 1982-ben a 20-24 évesek fizetése 80-85 %-a, a 25-29 éveseké 92-96 %-a a szakmunkásokénak. /További adat nincs/
 Jelentős javulás

Jelentős a jövedelemkiegészítő tevékenység a fiatal diplomások körében időmérleg vizsgálatok szerint 28 %-uk végez ilyen munkát. Azonban a kortárs szakmunkás csoport nagyobb hányada végez jövedelemkiegészítő tevékenységet. A 20-29 éves diplomások között a mezőgazdaságban dolgozóké volt a legnagyobb kereset /4896 Ft /, a legalacsonyabb az oktatási, közművelődési, tudományos területeken elhelyezkedetteké. volt. /3673 Ft/. A fiatal diplomás nők átlagkeresete is mintegy 8-15 %-kal alacsonyabb az azonos korú férfi diplomásokéhoz képest.

A fiatal diplomások beilleszkedésének alapvető problémája a lakáskérdés. Ez befolyásolja sok esetben a friss diplomás elhelyezkedését, teljessé nyét, egész pályaközését. 1980-ban 78 %-uk élt olyan lakásban, amelyet csak ő és családja használt. A hasonló koruaknál 6-14 %-kal minden korcsoportban tervezett az ilyen típusú lakásviszony.

A házasság diplomások 45 %-a a képzés után egy éven belül önálló lakásba költözik, de negyedrészüket a végzés után 8 évvel sem rendelkezik önálló otthonnal. A megoszlásnak a szélsősége a szülői háttér különbözőségeiből fakad. /Vajon az értelmiség 1/3-os önreprodukciója benne van-e a 45 %-ban?/ A lakás megszerzése a szülők "családi funkciója" lesz. A nem házasság 30 év alatti diplomások helyzete még rosszabb, hisz csak 15 %-uknak van önálló lakása, negyedük albérletben él, több, mint 60 %-uk pedig szülőivel, testvéreivel.

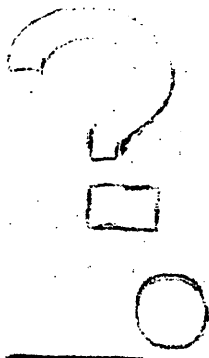
"Lakásuk nagysága, felszereltsége jobb, háztartásuk tartós fogyasztási cikkekkel való ellátása kedvezőbb, élelmiszerfogyasztásuk összetétele egészségesebb, kevesebbet fordítanak élvezeti cikkekre és lényegesen többet tanulásra, művelődésre, egészségügyi és testápolási kiadásokra, közlekedésre mint a munkásfiatalok." /Radics/

E tények és a fizetések esetén felhozott adatok ellentmondásban vannak. Az előbb felsoroltak nem a munkahelyi fizetésből adódnak, hanem az eltérő fogyasztási szerkezet és a nagyobb szülői támogatás eredménye.

A fiatal értelmiségiek anyagi helyzete nem sokban marad el a 35 évnél idősebbekétől, ha a fogyasztói egységet vesszük alapul a gyermekszámtól függően a fiatalok a középkorúak jövedelmének 71-87 %-ával rendelkeznek.

A réteg szakmai felkészültsége jó, eltekintve pl. attól a problémától, hogy a felsőfokú oktatási intézmények elméletcentrikusak, az egyetemi tanulmányi eredményt nem veszik figyelembe a munkahelyi felvételnél. Talán legnagyobb hiányosság a nyelvtudás terén mutatkozik: a 35 évnél idősebb diplomások 2/3-a beszél valamilyen nyelvet, a fiatalabb koruaknak csak 1/3-a.

A réteg helyzetének vázlatát azonban egyoldalú lenne, ha azt csak objektív statisztikai adathalmazra alapoznánk. Fontos néhány statisztikailag nem megragadható dolgot is fölvetni. Ilyen a beilleszkedés és a közérzet problémája. A rétegen belül legzökkenőmentesebben az agrárértelmiségieknek sikerül a beilleszkedés, közérzetük is a legkiegyensúlyozottabb. Legtöbb problémát a humán képzettségű fiatal értelmiségiek beilleszkedése okoz. Ez azért is fontos, mert épp ez a csoport az, amely a társadalmi nyilvánosság a művészetek, az irodalom területén leginkább kifejezheti közérzetét. Ez a közérzet pedig rossz. Gyakori a közélettől való teljes elfordulással történő véleménynyilvánítás, az egyre inkább nem marxista fogalomrendszerre támaszkodó társadalomkritika. Természetesen ez nem a réteg egészére, de annak egy, mintateremtő részére jellemző. Ha ezt a közérzetet valahogy

Másként akaron kifejezni, azt mondhatom, hogy általában társadalompolitikai elképzelésük és a hivatalos ideológiázott társadalompolitikai nézetek közt komoly rés van. De ez még nem jelenti azt, hogy legitinációs válsággal állunk szemben. A közérzet illetően állapotának okait nehéz volna megragadni a maguk teljességében, de ezt csupán státusz-elhelyezkedési, a munkahelyi problémákra, a helyi nyilvánosság konfliktusaira visszavezetni, az okok megkerülése lenne. Az hogy kritikai észrevételeik ezeken messze túllépnek: a reformok lassúsága, az innovatív készség elégtelensége, a szellemi munka nem megfelelő megbecsülése, aracionalizmus deklarált céljai és a valóságos viszonyok közötti ellentmondás a politikai intézmények, fórumok, formális, bürokratikus voltát illető megjegyzések - azt jelentik, hogy gondjaik nem csupán a mikroközösség szintjével kapcsolatosak. Ugy vélém, hogy ezen problémák megoldásán elsősorban a politikai propaganda általános, hanem kritikai megjegyzések, álláspontok tartalmának fokozott figyelembe vétele. Ehhez pedig elengedhetetlenül szükséges az értelmiségi mikroközösségek tényleges autonómiájának növekedése, ami csak a társadalmi nyilvánosság talaján képzelhető el.

Bárdi Nándor

/ Szig. bels. haszn.! /

FEJEZETEK A RÉSZLETES KÖZÖSSÉGKÓRTANBÓL^{1/1}.

Hasadási közösségzavar: aristophilja, arisztofilia /gör-ből/ /2/

leggyakoribb, általában fiatal korban keletkező közösségbetegség. /2/

Régebbi neve ifjúkori emeltyükór v. excellencia praecox. /
Lévéen, hogy a betegség nincs hatással a csoport intelligenciájára és értelmére, nehezen felismerhető. Viszont szembetűnő, hogy tevékenységéből hiányzik a célszerűsége való törekvés, a ki- és összetartás, a kezdeményezőképeség, stb. Ennek következtében a csoport sajátosan kettéhasad, élnőnyeiket önmagában megosztja és két csoportként értékeli. Ez a kettészakadt érzékelés azonban csupán logikus folyománya a tényleges kettéválásnak, a hibás érzékelésnek funkcionális okai vannak.

A csoport tényleges szétszakadása "minőségi" értelemben ment végbe. /A "minőségi" ezuttal nem a valós, hanem csak a csoport számára létező értelemben használatos./

A többi egyik lehasadt, tulajdonképpen lehasított darabjának tagjai ui. már a lehasadás előtt "megszüntek emberek lenni."

/ti. esztétikumá váltak./ A lehasadás a "minőségi" változásnak az eredménye, s nem oka.

1. részletes közösségkórtan: az egyes közösségbetegségek okával, keletkezési módjával, tüneteivel, felismerésével, megelőzésével és gyógyításával foglalkozik. A szigorúan vett közösségbetegségeken kívül ez a tudomány tárgyalja a szociózis és a szociopátia problémáit is.

